

Türk- Alman Sosyoekonomik İlişkilerinde Ulus-Ötesi Göçmenlerin Önemi

Ahmet KÜÇÜK¹

Başvuru: 24 Şubat 2022

Kabul: 7 Temmuz 2022

Özet

Çok eski geçmişe sahip olan Türk-Alman sosyoekonomik ilişkileri son yıllarda Almanya ile Türkiye arasında artan ulus-ötesi göçmen akışı sayesinde önemli bir ivme kazanmış durumda. Almanya da yaşayan nitelikli Türk veya Türk kökenli Almanlar bu gelişmenin en önemli sosyal sermayesini oluşturmaktadırlar. Üretim maliyetlerini düşürmek için üretim merkezlerini Doğu Avrupa ülkelerine taşıyan Alman şirketlerin Türkiye'yi seçmelerinde, Almanya da sosyalleşmiş, eğitim almış, Alman iş anlayışına alışık fakat aynı zamanda Türk kültürüne de yabancı olmayan bu ulus-ötesi göçmenler, her iki ülkede sahip oldukları ulus-ötesi alanlar ve sosyoekonomik ağlar sayesinde, önemli bir tercih nedeni oluşturmaktadırlar. Bu çalışmanın amacı bu nitelikli ulus-ötesi göçmenlerin Türkiye ile Almanya arasında artan sosyoekonomik ilişkilere nasıl katkı sağladıklarını ilgili literatürden elde edilen veriler ışığında görünür hale getirmek ve bu alanda ihtiyaç duyulan akademik çalışmalara dikkat çekmektir.

Anahtar Kelimeler: Ulus-ötecilik, Ulus-ötesi Göç, Ulus-ötesi Göçmen, Ulus-ötesi Alan
JEL Kodu: F16, F23

¹ Dr.Öğr.Gör., Düzce Üniversitesi, eyemsel@hotmail.com, ORCID No: [0000-0001-7802-7236](https://orcid.org/0000-0001-7802-7236)

The Importance of Transnational Immigrants in Turkish-German Socioeconomic Relations

Abstract

Turkish-German socioeconomic relations, which have a very old history, have gained significant momentum in recent years, thanks to the increasing flow of transnational immigrants between Germany and Turkey. Qualified Turkish or Turkish origin Germans living in Germany constitute the most important social capital of this development. These transnational immigrants who were brought up in Germany, educated and accustomed to the German business mentality, but who are also not unfamiliar to Turkish culture, are an important reason for preference for German companies that move their production centers to Eastern European countries in order to reduce their production costs. The aim of this study is to make visible how these qualified transnational immigrants contribute to the increasing socio-economic relations between Turkey and Germany in the light of the data obtained from the relevant literature and to draw attention to the academic studies needed in this field.

Keywords: Transnationalism, Transnational Migration, Transnational Migrant, Transnational Space

JEL Codes: F16, F23

Giriş

Türkiye ile Almanya'nın sosyoekonomik ilişkileri 18. Yüzyıla dayanan bir geçmişe sahip olmakla birlikte Almanya, günümüzde de Türkiye'nin en önemli ticaret ortağı konumundadır. Bu hem ticareti yapılan malların miktarı hem de yapısı için geçerlidir. Ayrıca, endüstriyel iş birliği, ortak girişimler vb. gibi diğer ekonomik iş birliği biçimleri de önem kazanmıştır. Bugün iki ülke arasındaki iş birliği çok çeşitli sektörleri kapsamaktadır. Türkiye, üretim merkezlerini Doğu Avrupa'ya taşımak isteyen Alman şirketleri açısından da gerek maddi gerekse beşerî açıdan önemli potansiyeller içermektedir. Bunun yanı sıra Almanya'da yaşayan 2,5 milyon üzerinde Türk ve Türk kökenli Alman vatandaşları da iki ülke arası sosyoekonomik ilişkiler açısından önemli bir yere sahiptir. Gerek Almanya'da yaşamaya devam eden gerekse Türkiye'ye dönen veya hem Almanya hem de Türkiye'de eş zamanlı sosyoekonomik ilişkilerini sürdüren bu insanlar iki ülke arası ilişkilere farklı şekillerde katkı sunmaya devam etmektedirler.

Türkiye 1961 yılında ilk işçi göçmenleri Almanya'ya gönderirken onların bir süre sonra tekrar Türkiye'ye dönerek edindikleri mesleki becerilerini ülkenin kalkınması için kullanmalarını ümit etmekteydi. Almanya ise ekonomisini canlandıracak geçici kol gücü ihtiyacını karşılamak arzusunda idi. Ne Türkiye ne de Almanya o yıllarda başlayan bu ekonomik iş birliğinin zaman içerisinde ne tür sosyoekonomik değişimlere yol açacağını hesap edememişti. Almanya'da yaşayan Türkler bir yandan Almanya'nın kalkınmasında önemli rol oynarken diğer yandan Türkiye'ye gönderdikleri dövizlerle Türkiye'nin de ekonomik açıdan kalkınmasında rol almaya başladılar. İlk yıllarda Alman toplumuna uyum noktasında sorunlar yaşanmış olsa da Türkler farklı etnik ve dini kökenlerine rağmen Alman toplumunun kültür mozağine de zenginlik katmayı başardılar. Ayrıca özellikle Türkiye'ye özgü kültürel öğeleri yaşatarak ve zamanla bu öğeleri ticarete dönüştürerek özellikle gastronomi sektöründe önemli başarıları imza attılar. Böylelikle Alman toplumuna sadece kol gücüyle değil kültürleri ve açtıkları iş yerleri ile sosyoekonomik açıdan önemli katkılar sağlamayı başardılar. Türkiye'ye dönenler ise Almanya'dan getirdikleri maddi kazanımları, Alman disiplini, iş ahlakı ve Alman dili gibi kültürel kazanımları ile Türkiye'nin sosyoekonomik kalkınmasında önemli rol oynamışlardır. Bu çalışmanın araştırma konusunu ise gerek Almanya'da gerekse de Türkiye'de sosyoekonomik ağlarını devam ettiren ve bu sayede hem Almanya'nın hem Türkiye'nin sosyoekonomik kalkınmasına katkı sağlayan ulus-ötesi Türk ve Türk kökenli Alman vatandaşları oluşturmaktadır.

Çalışmanın arka planında bulunan temel ulus-ötesi göçmelerin ve bunların kurdukları ağların sadece iki ülke sosyoekonomik ve kültürel ilişkilerine değil aynı zamanda Avrupa Birliğine entegrasyon gibi uluslararası siyasi ilişkilere de önemli katkılar sağlayabileceği varsayımdır. Çalışmanın ikinci bölümünde konuya ilişkin kavramsal ve kuramsal çerçeve ifade edilmiş, ardından ulus-ötesi göçmenlerin iki ülke sosyoekonomik ilişkilerine olan katkıları içerik analizi yöntemi ile görünür kılınmaya çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise ulus-ötesi göçmenlerin Türkiye ile Almanya arasında oluşturdukları sinerjinin geliştirilmesi için gerek duyulan akademik çalışmalara vurgu yapılmaya çalışılmıştır.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde konuya ilişkin kavramlar ve kuramlar ele alınarak çalışmanın alt zemini oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ulus-ötecilik

Sosyal bilimlerde uygulandığı gibi, ulus-ötecilik genellikle uluslararası alanda iletişimin, fikir, teknoloji ve para alışverişinin artmasını bunun yanı sıra devletler arası sınırların giderek daha az önemli hale gelmesini ifade eder (Lima, 2010). Bu terim, modern dünyada giderek daha fazla önem kazanan göçmen diasporalarını , karmaşık sosyoekonomik ilişkileri ve kültürel olarak karmaşık toplulukları nitelemenin bir yöntemi olarak 1990'larda popüler hale gelmiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde ise bu kavrama ulus-ötesi bağların sosyal alanlar içerisinde olduğu, sürekli olarak yeniden üretildiği ve bunun da aynı anda iki farklı yerde olma durumunu ortaya çıkardığı düşüncesi eklenmiştir (Levitt, 2001; Smith, 2005).

Ulus-ötecilik kavramının, Dünya'da milli devletlerin sınırları arasındaki artan akışkanlığın ve uluslararası ekonomiden sosyokültürel alana kadar artan bağların daya iyi anlaşılması için geniş bir bakış açısı sunduğu görüşü geniş kabul görmektedir (Weima, 2017:113).

Bu çalışmada ön plana çıkan ulus-ötecilik terimi ise, göçün nedenlerini açıklamaktan ziyade, göç alan ülkelere göç etme ve bu ülkelere uyum sağlama şeklindeki yeni olguları tanımlamaya çalışmaktadır. Ulus-ötecilik, siyasi sınırlar ötesinde, daha iyi sosyal ve ekonomik seviyeye ulaşma arayışında olan göçmenlerin yoğun sosyoekonomik bağları üzerinde durmaktadır (Özcan, 2017).

Ulus-ötesi Göçmen

Ulaşım ve iletişim teknolojilerinde gözlemlenen hızlı gelişmeler ve küreselleşme ile iktisadi düzenin uluslararası alanda sağladığı yaygınlık günümüzde yaşanan göç gerçeğine farklı boyutlar katmaktadır. İnsanların, bilgi ve ürünlerin hareketliliğindeki akışın, yoğunluğun ve kapsamın göç olgusuna yansımalarını tanımsal çerçeveye dâhil etmek için ulus-ötecilik (Çağlar, 2001: 607; Portes, 2003) kavramından hareketle göç olgusunun ulus-ötesi boyutuna vurgu yapılmaktadır (Castles ve Miller, 1993; Massey, 1999: 274). Yaşanan bu kavram genişlemesi ulus-ötesi göç eden bu kişilerin tanımlanmasına da yansımaktadır. Artık ulus-ötesi göçmenler yaşadıkları ülke ile ana vatanları arasında veya başka ülkeler arasında ekonomik, politik ve sosyokültürel bağlar kuran, yeni kimlikler geliştiren ve sürekli olarak devam ettiren ve her iki ülkeyi aynı anda yaşayabilen göçmenler olarak ifade edilmektedirler (Schiller N.G., Basch L., Blanc-Szanton, C., 1995: Özkul, 2012: Kaya, 2015).

Ulus-ötesi Nitelikli Göçmen

Bu başlık altında ifade edilmesi gereken bir kavram da Ulus-ötesi Nitelikli Göçmen kavramıdır. Küçük yaşta Almanya'ya göç etmiş veya Almanya'da doğmuş, çoğunun Alman vatandaşı statüsüne sahip olduğu, Alman eğitim sisteminde yetişmiş, hem ailesi ve Türk toplumu içerisinde ama aynı zamanda da Alman toplumu içerisinde sosyalleşme süreci geçirmiş, yüksek öğrenim görmüş veya en azından bir meslek sahibi olmuş kişileri nitelikli ulus-ötesi göçmen olarak tanımlamak mümkündür. Bu nitelikli insanların Türk ve Alman toplumu içerisinde oluşturdukları kimlikleri ve geliştirdikleri farklı nitelikleri ayrıca teknolojik gelişmelerin sağladığı zamansal ve mekânsal bağımsızlıklar sayesinde hem Almanya'da hem de Türkiye'de aynı anda çalışabilme ve yaşayabilme olanakları, onların milli devlet sınırlarını aşan nitelikli ulus-ötesi göçmen özelliklerinin bileşenlerinin oluşturmaktadır.

Ulus-ötesi Alan

Geleneksel göç çalışmaları göçmenleri köklerinden kopmuş bir halde göç eden kişiler olarak değerlendirirken (Kivisto, 2001:555) günümüzde göçü hem köken ülkenin hem de hedef ülkenin ortak zeminini oluşturduğu alanlar ve bu alanlarda göçmenlerin gerçekleştirdikleri etkinlikler oluşturmaktadır. Bu yaklaşımla artık göç, yalnızca coğrafi anlamda bir yer değiştirmeden ibaret olmayan, hem göç veren ülke ile göç edilen ülkeyi, aynı zamanda da göçmenleri bu iki ulusal alandaki bireyler, kurumlar ve süreçler ile ilişkili hale getiren çok daha geniş kapsamlı bir hareketliliği içinde barındıran bir olgu olarak değerlendirilir (Akbaş, 2010).

Bu yaklaşım göçü “asimilasyon-entergrasyon”, “Türkiye-Almanya”, “Türk-Alman”, “göçmen-yerleşik” gibi ikili karşıtlıkların ötesinde düşünmemizi gerektiriyor. Göçmenlerin aralarındaki ağlara, gerçekleştirdikleri sosyoekonomik etkinliklere ve kendi toplumsal alanlarını kurma biçimlerine yoğunlaşan Ulus-ötecilik yaklaşımı, göçmeni bir özne olarak konumlandırılmasına imkân veriyor.

Ulus-ötesi Göç Kuramı

1916 yılında Randolph Bourne'nin “Uluslararası Amerika” (Trans-National America) başlıklı makalesinde kullanılan “ulus-ötecilik” kavramı, öncelikle çok kültürlü Amerika ütopyasının gerçekleşmesi ve etnik farklılıklarının birer zenginlik olarak değerlendirilmesi çabasından ibarettir. Fakat ulus-ötecilik literatürü zamanla genişleyerek sosyal, ekonomik ve politik alanları içine almış ve son 30 yılda göç yazınında önem kazanmaya başlamış, Batı Avrupa'daki Türkler ve Kürtlerden (Faist, 1999; Wahlbeck, 1999) Avustralya'daki eski Yugoslavya'dan

gelen gruplara (Skrbiš, 1999) ve dünya genelindeki Çinli işçilere (Ong vd., 1997), Hint kökenli göçmen topluluklarına (Voigt-Graf, 2004, 2005), Bosnalı ve Eritreli mültecilere (Al-Ali vd., 2001) kadar farklı bölgelerde ve gruplar arasında yapılan göç araştırmalarında kullanılan bir kavram haline gelmiştir.

Geleneksel göç araştırmaları, göçü ortaya çıkaran nedenleri belirlemeye yani “neden” sorusuna yanıt aramaya çalışırken, yeni dönem göç kuramları, özellikle İlişkiler Ağı kuramı ile başlayarak, göçü harekete geçiren nedenlerden ziyade, göçün zaman ve mekânda devam etmesini etkileyen değişkenlere yoğunlaşmış (Massey vd., 1993: 454), “nasıl” sorusuna ağırlık vermişlerdir. Örneğin (Basch vd., 1994:8) ulus-öteciliği, “göçmenlerin içinden çıktıkları ve göç edip yerleştikleri toplumları birbirine bağlayan, farklı toplumsal ilişkileri şekillendiren ve sürdüren süreçler” olarak tanımlamış; bu süreçleri, birçok göçmenin coğrafi, kültürel, ekonomik ve politik sınırları aşan sosyal alanlar inşa ettiklerini vurgulamak için kullanılmışlardır. Son yıllarda ise bazı akademisyenler ulus-ötesi göçü, göçmenlerin birden fazla toplumlarda eşzamanlı olarak sürekli yeniden işleyen akışkan sosyal mekânlar içinde yer alması olarak ifade etmişlerdir (Levitt ve Glick-Schiller, 2004; Pries, 2005; Smith, 2005). Klasik göç araştırmaları, uluslararası göç hareketlerini A’dan B’ye tek seferlik bir yer değişikliği olarak yorumlamış ve öncelikle varış ülkelerinde karşılaşılan koşulların ve uyum mekanizmalarının araştırılmasına odaklanmışlardır.

Ulus-ötesi göç kuramı bu bakış açısına, küreselleşmeyi, ulus-ötesileşmeyi ve iletişim ve ulaşım teknolojilerinin göç olgusunda ortaya çıkardığı değişiklikleri de eklemiştir. Bu sayede geleneksel ve ulus-ötesi göçün tek yönlü bir yer değiştirme olarak değerlendirilmesinin yetersizliğini ortaya koyarak bu alana önemli bir genişlik katmıştır. Göç araştırmalarında yaşanan bu bakış açısı değişikliği çerçevesinden Türk-Alman göç olgusuna bakıldığında göçün açık uçlu, sonu kestirilemeyen ve nesiller boyu devam eden bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Göç hareketliliğindeki bu yeni gelişmeleri göz önünde bulunduranlar bugün Türk–Alman göçünü doğru okuyabilir ve uygun politika ve kavramları geliştirebilirler.

Ulus-ötesi Göçmenlerin İki Ülke Sosyoekonomik İlişkilerine Katkıları

Göçün, ekonomik ve sosyal dinamizme yol açtığı, toplumların hem demografik ve sosyoekonomik yapısını hem de kültür mozağini zenginleştirdiği günümüzde kabul edilen sosyolojik bir olgu. Bu anlamda ulus-ötesi Türk veya Türk kökenli Alman göçmenler olarak nitelendirilebilecek ve gerek Alman gerekse Türk kültür altyapısına sahip ve en az Türkiye ile Almanya arasında yoğun sosyoekonomik ilişkiler sürdüren ve ağlar oluşturan bu nitelikli

insanların Türkiye ve Almanya için sağladıkları sosyokültürel ve ekonomik katkıları bu bölümde ilgili literatürden hareketle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Ekonomik Katkıları

Geleneksel göç Araştırmaları, uluslararası göçün olumlu ve olumsuz ekonomik etkilerini yoğun bir şekilde ele almıştır. Burada, göçmenlerin menşe ülkelerine para gönderilmesi, gelişmekte olan ülkelere sanayileşmiş ülkelere beyin göçü, insan sermayesi ve Aglomerasyon etkileriyle alıcı ülkeler için olumlu etkiler, aynı zamanda sosyal entegrasyon sorunları gibi konular ön plana çıkmıştır. Bu nedenle, göç genellikle bir tarafın kazandığı diğer tarafın kaybettiği sıfır toplamlı bir oyun olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, son zamanlarda yapılan bir dizi çalışma, beyin dolaşımının ve sosyoekonomik ağlarının hem alıcı ülke hem de menşe ülke için kazan-kazan durumları yarattığını göstermektedir (Saxenian, 2005, 2006; Kuznetsov, 2007; Sternenberg ve Müller, 2007).

Telekomünikasyon teknolojileri ve önemli ölçüde daha ucuz nakliye maliyetleri sayesinde, uluslararası boyutta ağlar oluşturma eskisinden çok daha kolay hale geldi ve birçok göçmen bunu menşe ülke ile ilişkilerini sürdürmek için kullanmaktadır. Silikon Vadisi'nde birçok şirketin yüksek nitelikli Hintliler ve Çinliler tarafından kurulması bunun için en somut örnektir. Diğer yandan bu göçmenler genellikle kendi ülkelerinde şirketler kuruyor, önemli uluslararası iş bağlantıları oluşturuyor ve karşılıklı bilgi alışverişi gerçekleştiriyorlar. Bu da gösteriyor ki, yüksek nitelikli ulus-ötesi göçmenlerin göçü yalnızca tek bir yöne doğru gitmez, onlar aynı zamanda farklı ülkeler arasında gidip gelir, bilginin yayılmasını teşvik eder ve inovasyon ağlarının kurulmasına katkı sağlarlar (Hartmann, 2012).

Avrupa Entegrasyonu Çerçevesinde Türk-Alman İnovasyon Ağlarında Bilgi Transferi Projesi (TGIN)

TÜBİTAK ve Almanya Eğitim ve Araştırma Bakanlığı tarafından desteklenen ve 2012 yılında başlatılan projenin amacı iki ülke arasında göç, bilgi transferi ve ticaret kanallarıyla gerçekleşen faaliyetleri sosyal ağ analizi ile araştırmak, ve ortaya çıkan ekonomik kazan-kazan durumlarını göstererek Alman-Türkiye ilişkilerine yeni bir bakış açısı geliştirmek ve bu sayede iki taraf arasındaki inovasyon ağlarını ileriye taşıyarak sosyal entegrasyonun güçlendirilmesini ve teknoloji transferinin artmasına olumlu katkıda bulunmaktır.

İnovasyon ekonomisi açısından bakıldığında, Türkiye, Almanya ve Avrupa arasında tarihsel

olarak gelişen ilişkilerin nitelikli ulus-ötesi göçmenlerin desteğiyle çok daha iyi yönetilebilir olabileceği projenin temel varsayımlarından birini oluşturmaktadır.

Sosyal ağ analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen projenin ilk verileri Alman-Türk inovasyon ağlarının yaygın olmamakla birlikte büyük bir potansiyele sahip olduğunu ve hızla geliştiğini göstermektedir. Proje kapsamında, Türkiye ile Almanya arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler; patent, doğrudan yabancı yatırım, karşılıklı firma yatırım ve firma temsilcilikleri bağlamında ele alınmıştır.

Projeden elde edilen sonuçlara göre:

- Nitelikli ulus-ötesi göçmenler Türkiye ve Almanya arasındaki ekonomik ve sosyal entegrasyon ile teknoloji transferine önemli katkı sunmaktadırlar.
- Bu ulus-ötesi göçmenler Türkiye ile Almanya arasında oluşan ekonomik ağların nasıl kurulduğu, hangi sıkıntıların aşılması gerektiği, hangi güçlü yönlerin ve en iyi örneklerin kullanılabileceği konusunda pratik bilgiler sağlamaktadırlar.
- Oluşturdukları ağlar ile sadece Türk-Alman sosyoekonomik entegrasyonuna değil aynı zamanda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne entegrasyon sürecine de önemli katkılar sağlamaktadırlar.

Frankfurt Şehrinde Ulus-ötesi Girişimcilik

(Transnationales Unternehmertum in Frankfurt am Main)

2013 yılında Prof. Dr. Alexander Ebner ve Benjamin Wösten tarafından gerçekleştirilen bu nitel çalışmanın amacı, Frankfurt Am Main şehrindeki ulus-ötesi girişimciliğin profilini çıkarmak, hangi ekonomik ve kurumsal ağların gün ışığına çıktığı ve bu girişimcilik biçimi için hangi çevresel faktörlerin özellikle önemli olduğu konusunda bir bakış açısı sağlamaktır. Bunun için en az iki farklı ülke ile iş yapan ve ulus-ötesi faaliyet gösteren 17 işletme ile yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca yerel yönetimlerde ve bağımsız kuruluşlarda işletme ve göç alanında çalışan uzman kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülen işletmeciler Türk, İtalyan, Hırvat, Boşnak, Sırp, İspanyol, Polonyalı, Cezayirli, Yunan ve Romen kökenli göçmenlerin işlettiği işletmelerdir. Fakat bu çalışmada Türk kökenli işletmelere özel bir ilgi gösterilmiştir çünkü Türk kökenli insanlar, Frankfurt am Main'deki açık ara en büyük yabancı topluluk ve göçmen iş grubunu oluşturmaktadırlar. Öte yandan Frankfurt Am Main, birçokları tarafından Türk

şirketlerinin Alman pazarına açılan kapısı olarak gösterilmektedir.

Yapılan görüşmelerde katılımcılara temel başlıklar altında şu sorular yöneltmiştir:

İşletmenin Kuruluş Koşulları

- Öncelikle lütfen şirketinizin nasıl kurulduğunu ve geliştiğini anlatır mısınız?
- Bu süreçte karşılaştığınız hangi yararlı ve engelleyici koşulları sayabilirsiniz?

İşletmenin Mevcut Durumu

- Şirketiniz bugün itibariyle ekonomik durumunu nasıl değerlendirirsiniz?
- Cironuz ne kadardır? Kaç çalışan istihdam ediyorsunuz? İş gücünüz nasıl oluşuyor?
- Hangi alanlarda daha başarılı olduğunuzu düşünüyorsunuz?

Kökleşme ve Ağ Oluşturma

- Lütfen iletişim halinde olduğunuz şirketlerin isimlerini ve bu iletişimlerin ne için oluşturulduğunu ve ne kadar düzenli olduğunu söyleyebilir misiniz?
- İşletmenizin yönetimi için önemli olan başka hangi bağlantılarınız mevcut?
- Ekonomiden bağımsız olarak kimlerle sosyal ilişkiler kurmaktasınız? Sosyal çevrenizi nasıl tanımlarsınız?

Konum Faktörleri ve Çerçeve Koşulları

- Sizce Frankfurt/Rhein Main lokasyonunun avantajları ve dezavantajları nelerdir?
- İşletme kuranlar için ve işletmeler için destek sağlayan hangi finansman kurumlarını veya finansman programlarını biliyorsunuz?
- Tek bir şey isteyecek olsaydınız, şehrin ve bölgenin genel koşulları hakkında nelerin iyileştirilmesini isterdiniz?

Ait Olma ve Entegrasyon

- Kendinizi nereye ait hissediyorsunuz? Kendinizi nerede evinizde hissediyorsunuz?
- Frankfurt şehrinde herhangi bir şekilde politik olarak aktif misiniz? veya sosyal faaliyetlere aktif olarak katılıyor musunuz? Katılıyorsanız bu faaliyetler neleri ve hangi toplum kesimini kapsamaktadır? Hangi amacı yöneliktir?

Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler şu gerçekleri ortaya çıkarmıştır:

InTraders International Trade Academic Journal Vol.5 Iss.1 e-ISSN-2667-4408

www.intraders.org

- Ulus-ötesi girişimcilik, Frankfurt am Main gibi diğer ekonomik metropollerle uluslararası konum rekabeti içinde olan bir şehir için özel bir stratejik değere sahiptir.
- Bu özel girişimcilik biçimi, bir iş yerinin rekabet gücü üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.
- Ulus-ötesi girişimciler, menşe ve varış ülkelerinden gelen, ürün beceri ve diğer kaynakları birleştirerek ticaretlerine zenginlik katmaktadırlar.
- Bu ulus-ötesi girişimciler Frankfurt am Main gibi uluslararası düzeyde açık bir ticaret alanının ekonomik bağlantısını destekleme potansiyeline sahiptirler.
- Sınır ötesi ekonomik ilişkilerin danışmanlık niteliğinde başlatılması ve desteklenmesi büyük uluslararası şirketler için hizmet yelpazesi kadar önemlidir.
- Yerel bir ekonomik yapının küresel ekonomik yapılarda süregelen değişime esnek bir şekilde uyum sağlaması mümkündür.
- Bu anlamda, ulus-ötesi girişimciliğin yerel düzeyde olumlu gelir ve istihdam etkileri yarattığı varsayılabilir. Bu sayede, ulus-ötesi girişimciler yerel ekonomik dinamikler, sosyal çeşitlilik ve sosyal entegrasyon arasındaki bağlantıya katkılarını sağlarlar.
- Ayrıca, ilgili girişimciler, Frankfurt'un sosyal ve kültürel ortamına olumlu katkı sağlayarak ortak bir vatandaşlık duygusunun oluşmasına da katkı sağlamaktadırlar ki bu da göçün; potansiyel sosyoekonomik avantajların bir kaynağı olarak anlaşılmasını sağlayan çeşitlilik, entegrasyon ve girişimcilik arasındaki bağlantıyı değerlendirme imkânı sağlar (Ebner, A. ve Wösten, B., 2013).

Türkiye'de Ulusötesi Şirketler Aracılığıyla Toplumsal Değişim ve İş Gelişimi (Social Change and Business Development Through Transnational Companies in Turkey)

2017 yılında Ludger Pries ve Şerife Erol tarafından kaleme alınan çalışma, ulus-ötesi faaliyet gösteren şirketlerin ve bu şirketlerde istihdam edilen ulus-ötesi nitelikte insanların Türkiye'nin ekonomik ve sosyokültürel değişimine etkilerini ortaya koyması açısından oldukça önemli bir çalışma niteliğindedir. Çalışmada şu sorulara yanıt aranmaktadır:

- Türkiye'deki ulus-ötesi şirketler, Batılı endüstriyel kapitalizm anlamında bir modernleşmeyi yakalamanın motorları olarak tanımlanabilir mi? Yoksa bunlar, daha çok, Güney ve Doğu'daki geleneksel İslam ülkeleri ile Batı ve Kuzey'in sanayileşmiş devletleri arasındaki üçüncü bir yol olan melez bir toplumsal değişim modelinin

öncüleri midirler?

- Türkiye'deki ulus-ötesi şirketlerin kendileri, çeşitli ekonomik ve sosyokültürel bağlamlardaki faaliyetlerinin bir sonucu olarak ne şekilde değişime maruz kalıyorlar?

Çalışma, bu soruları Türkiye'de iş yapan (merkezi Türkiye'de veya başka ülkelerde olan) ulus-ötesi ticari kuruluşlarda kurum kültüründeki ve Kurumsal Sosyal Sorumluluktaki (KSS) değişikliklere dayalı olarak tartışmıştır. Bunu yaparken, sınır ötesi çalışan ticari kuruluşlarda ulus-ötesi personel hareketliliğinin önemi hakkında mevcut fakat sınırlı çalışmaların ve yeni araştırmaların ikincil bir analizi gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada vurgulanan ve üçüncü başlıkta ele alınan konulardan biri “*Türkiye’de Ulus-ötesi Örgütler ve Toplumsal Değişim*” dir. Bu bölümde Avrupa içindeki ve Avrupa ile diğer kıtalar arasındaki mal ve göç akışlarının hem menşe hem de varış ülkesinde sosyal değişim süreçleriyle sonuçlanan sınır ötesi ekonomik ilişkiler yarattığı ve aynı zamanda ulusal devletlerin ötesinde sosyal korelasyon kalıplarının oluşturulmasını teşvik ettiği iddiası işlenmiştir (Mayer-Ahuja 2011; Escobar vd., 2006). Bu anlamda Türkiye'deki toplumsal değişimin dinamiklerini iyi okumak ve açıklamak için ülkenin diğer devletlerle sınır ötesi ekonomik ve sosyal ilişkilerini dikkate almak zorundayız. Bu nedenle, Türkiye'deki toplumsal değişim süreçlerini “sanayi-kapitalist modernleşmeyi yakalama” gibi kavramlarla ve salt ulusal düzeyde analiz eden bir “metodolojik milliyetçilik” yetersiz görünmektedir (Pries 2005; Halm ve Thränhardt, 2009). Türkiye ile Almanya arasında uzun yıllara dayanan ekonomik ve sosyal ilişkileri, daha özeldede bu iki ülke arasında 1961 yılında başlayan işçi göçü üzerinden ulus-ötesi göç kuramını merkeze alarak değerlendiren çalışma, Türkiye'deki sosyoekonomik kalkınmanın, göçün ve ulus-ötesi faaliyet gösteren kuruluşların yansımalarından güçlü bir şekilde etkilendiğini öne sürmektedir (Avcı ve Kirisci, 2008). 2014 yılı itibariyle 33 milyar avroya ulaşan ticaret hacmi, Alman sermayeli Türk ve Alman şirket sayısının 2015 yılı itibariyle 6076 ya yükselmesi, bu etkinin ekonomik boyutunu ortaya koymaktadır (Auswärtiges Amt, 2015; Alman-Türk Ticaret ve Sanayi Odası, 2015).

Menşe ve varış ülkeleri arasında faaliyet gösteren ulus-ötesi göçmen örgütleri incelendiğinde, bu tür örgütlerin göçmenin menşe ülkesinde olduğu kadar varış ülkesinde de sosyoekonomik değişimi teşvik ettiği görülmüştür (Pries ve Sezgin, 2012). Örneğin Türkiye’de aktif olan Köprü (Die Brücke) derneği, Türk-Alman Dayanışma ve Eğitim Vakfı (TADEV), Alexander von Humboldt gibi dernek ve vakıflar iki ülke arası eğitim alanında yaptıkları iş birlikleri ile

toplumsal değişimleri etkilerken, Friedrich Ebert Vakfı, Heinrich Böll Vakfı, Friedrich Naumann Vakfı ve Konrad Adenauer Vakfı gibi politik kuruluşlarda iki ülke arası diyalogun ve siyasi ilişkilerin gelişimi için katkı sunmaktadırlar. Yine TİDAF Türk İş Adamları Dernekleri Avrupa Federasyonu Türkiye Şubesi, BVMW-Almanya Orta Ölçekli İşletmeler Birliği Türkiye Daimî Temsilcilięi, Alman Sanayi ve Ticaret Odaları Birliği (Der Deutsche Industrie-Und Handelskammertag) Türkiye Temsilcilięi gibi ticari kuruluşlarda iki ülke arası ticari ilişkilerin gelişmesine ve dolayısıyla da toplumsal kalkınmaya katkı sağlamaktadırlar. Sivil Toplum Kuruluşu anlamında faaliyet gösteren DTF- Türk Alman Dostluk Federasyonu – Antalya, AKUD-Akdeniz Kültürlerarası Uyum Derneği, GEM- Güney Entegrasyon Manavgat Derneği, Deutsche in Kemer (Türk-Alman Dostluk Derneği) gibi derneklerde yerel bazda toplumsal değişime etki eden kuruluşlardır.

Almanya’da aktif olan Türk ve Türk-Alman dernek ve vakıfları ekonomiden, siyasete, eğitimden hukuka ve toplumsal entegrasyona yönelik çok geniş bir yelpazede faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Avrupalı Türk İş adamları Birliği (BTEU)
- Avrupa Genç İş adamları Federasyonu (AGİF)
- Avrupalı İş adamları ve Akademisyenler Birliği (A.I.B)
- Türk- Alman Ticaret ve Sanayi Odası (TATSO)
- Türk Mühendisler Derneği (VTI)
- Türk Alman Sağlık Vakfı
- Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı (TAM)
- Stuttgart Alman-Türk İş Dostluk Kulübü (CTDG)
- Alman-Türk Hukukçular Birliği
- TANDEM Türk Alman Dayanışma ve Entegrasyon Derneği

Bunların içerisinde ZfTI Duisburg-Essen Üniversitesi’nde bir enstitü ve Johannes Rau Araştırma Derneği üyesi olan Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinin bir vakfıdır. Vakfın görevleri arasında Almanya, Türkiye ve Avrupa göç ve entegrasyon araştırmaları, Türkiye ile bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi ve sosyal ve ekonomik ağların geliştirilmesi yer almaktadır. Fakat burada unutulmaması gereken nokta sınırların ötesinde faaliyet gösteren veya gösterebilen bu kuruluşların ulus-ötesi nitelikteki üyelerinin bu faaliyetlerin başarıya ulaşmasında önemli roller üstlendikleri gerçeğidir.

Birçok Sektörde Başarılı (In vielen Branchen Erfolgreich)

2016 yılında, Federal Almanya Ekonomi Bakanlığı tarafından yaptırılan bir araştırma, Almanya'da “göç geçmişine sahip” serbest meslek sahipleri arasında Türk kökenlilerin yaklaşık 89.000 ile ikinci büyük grubu oluşturduğunu ortaya koymuştur. Kökleri Türkiye'de olan çok sayıda şirket patronu, yenilikçi fikirlerle Alman ekonomisini ileriye taşımaktadırlar. Bunların içerisinde üç başarı öyküsüne burada yer verilmiştir.

Aynur Boldaz-Özdemir: Türkiye'ye Açılım

Aynur Boldaz-Özdemir 18 yaşında 1987 yılında evlenerek Almanya'ya gelmiştir. Önce Berlin'de bir temizlik şirketinde temizlikçi olarak çalışmış; 2000 yılında devlet desteğiyle kendi şirketi *Forever Clean*'i kurmuştur. Girişimci için iş piyasasında özellikle zorluk çeken göçmenlere ve engelli insanlara bir şans vermek önemlidir. Örneğin, Forever Clean 2004'ten beri entegrasyon şirketi olarak anılmaktadır- yani ekonomik hedeflerini engellilerin entegrasyonu ile birleştiren bir şirkettir. 2009 yılında Aynur Boldaz-Özdemir Türkiye'ye açılmıştır; ablası Asme Kal, İstanbul ve Ankara lokasyonlarında işletmeyi yönetmektedir. Forever Clean şu anda toplam 400 çalışana sahiptir. Personelin yarısı on yıldan fazla bir süredir şirkette çalışmaktadır. Almanya'da Forever Clean'de engelli ve ağır engelli çalışanların oranı %40 tır.

Müfit Tarhan: Erfolgreich mit Biotech-Produkten

Müfit Tarhan, "Bir girişimci için en önemli şey risk alma, bakış açılarını değiştirme ve yenilikçi olma isteğidir" diyor. 1999'da uzun yıllardır iş ortağı olduğu Aydoğan Cengiz ile sektör değiştirmiş biyoteknoloji şirketi Wesko'yu devralmıştır. Başarılı bir seyahat girişimcisi olmanın yanı sıra bahçecilik ve tarımda talep gören toprak düzenleyicilerin üreticisi olmuştur. Wesko, 2001 yılında Humintech olarak yeniden adlandırılmış ve 2013 yılında Düsseldorf'tan Grevenbroich'e taşınmıştır. Başarıları ödüllendirilen şirket, hümik madde bazlı ürünleri 70'ten fazla ülkeye ihraç etmektedir.

Kimya mühendisi Tarhan, 1980 yılında aslında doktora yapmak üzere Almanya'ya gelmiştir. Ancak kısa süre sonra bu fikrinden vazgeçmiştir. Birkaç yıl nükleer santralde çalışmış, 1986'da Cengiz Bey ile seyahat şirketi Nazar Holiday'i ve sekiz yıl sonra Holiday Express'i kurmuştur. 1990'ların sonunda şirketleri satarak biyoteknoloji sektörüne girmişlerdir.

İsmet Koyun: Krize dayanıklı IT çözümleri

Kobil: Firma adı, İsmet Koyun'un soyadının ilk hecesi ile Türkçe "bilgisayar"ın birleşiminden oluşan bir kısaltmadır. Kobil, korona salgınında ticaretini arttıran şirketlerden biri olmuştur. Şirket, 2020'den önce zaten yüksek satışlara sahip olsa da şirket sahibine göre pandeminin patlak vermesinden bu yana işleri oldukça artmıştır. Çünkü Kobil, özellikle Corona krizi sırasında ve artan dijital alışveriş göz önüne alındığında talep gören kimlik kanıtı ve şifreleme için güvenlik yazılımı geliştirmekte ve satmaktadır. 18 yaşındaki İsmet Kobil, 1978'de Worms'a cebinde 20 markla bilgisayar bilimi okumak için gelmiştir. Öğreniminden sonra orada kalmış ve 1986'da şu anda 200'den fazla kişiyi istihdam eden ve kendisini milyoner yapan bilişim şirketini kurmuştur (Topçu, 2021).

Sosyokültürel Katkıları

Türkiyeli ve Almanyalı Türk Siyaset Bilimcilerinin Türk Alman Bilimsel İlişkilerine Katkıları

Burak Gümüş tarafından kaleme alınan "*Türkiyeli ve Almanyalı Türk Siyaset Bilimcilerinin Türk-Alman Bilimsel İlişkilerine Katkıları*" başlıklı çalışma ulus-ötesi niteliklere sahip akademisyenlerin Türk-Alman sosyokültürel ilişkilerine sağladıkları katkılar açısından önemli bir çalışma niteliğindedir. Gümüş bu araştırması ile, Almanya'da üniversite eğitimi almış veya doktora yapmış Türkiyeli ve Almanyalı Türk siyaset bilimcilerinin, Türkiye'deki üniversitelere katkılarını göstermeye çalışmıştır. Gümüş çalışmasında Almanya'da en azından üniversite okumuş ve daha sonra Türkiye'ye gelip bir Türk üniversitesinde çalışan 9 akademisyen ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Görüşmecilere:

Yerli Türk akademisyenlere karşı rekabet avantajına sahip olup olmadıkları ve hangi ölçüde ve hangi alanda iki ülke arasında köprü işlevi gördükleri? (Alkan, 2012: 177),

Almanya'da edindikleri bilgi ve tecrübenin, Türkiye'ye transferi konusunda dışlanmaya maruz kalıp kalmadıkları veya teşvik edilip edilmedikleri? ile ilgili sorular yöneltmiş ve alınan yanıtlar şu gerçekleri ortaya koymuştur:

- Türkiye'de Siyaset Bilimi alanında çalışanlar, farklı şekil ve oranlarda Türkiye ve Almanya arasında köprü işlevi görmektedirler.
- Bu kişilerin Almanca, İngilizce ve Türkçe olmak üzere Türkiye Almanya ve Türkiye-Avrupa ilişkileri hakkında çalışmaları bulunmaktadır.
- Görüşmecilerin nerdeyse tamamına yakını, Almanca, Fransızca ve İngilizce bilgileri ve

yöntem bilimsel ve teorik alt yapıları olması sayesinde, bu ülkelerde bilimsel ve sosyal tartışmalara ve projelere katıldıkları ve bu tartışmaları Türkiye'deki yerel söylemlere dâhil ettikleri görüşmelerden anlaşılmaktadır.

- Türk üniversitelerinde Türk-Alman veya Türkiye-AB İlişkileri hakkında dersler vererek ve öğrencilerini Alman üniversitelerinde lisansüstü programlara teşvik ederek Türk-Alman ilişkilerine katkılar sağlayabilecek önemli bir akademik potansiyelin oluşmasına destek olmaktadır.
- Görüşmecilerden bazıları; düzenledikleri uluslararası kongreler, kurdukları vakıflar, dernekler ve araştırma enstitüleri aracılığı ile özellikle Türk-Alman ilişkilerine çok değerli katkılar sundukları anlaşılmaktadır.

Türk üniversitelerinde ders veren Türkler ve Türk kökenli Almanlar, Türk-Alman bilimsel ilişkilerinin gelişmesine çeşitli açılardan katkıda bulunmakta ve köprü işlevi görmektedirler. Bu anlamda akademisyenlik mesleği, birçok ulus-ötesi göçmen için kendilerinin faydalı ve mutlu hissettikleri bir çalışma alanı olarak değerlendirilmiştir (Gümüş, 2015).

Ulusötesi Ağların ve Kimliklerin Odak Noktası Olarak Almanya'daki Türk Spor Kulüpleri (Türkische Sportvereine in Deutschland als Kristallisationspunkte transnationaler Netzwerke und Identitäten)

Silvester Stahl tarafından yürütülmüş ve Federal Spor Bilimleri Enstitüsü (Bisp) tarafından finanse edilmiş olan bu araştırma projesinin danışmanlığını Prof. Dr. Jürgen Baur üstlenmiş ve proje Potsdam Üniversitesi tarafından finanse edilmiştir. Proje kapsamında Alman kulüp sporlarında göçmenlerin kendi kendine örgütlenme biçimleri, nedenleri ve etkileri incelenmiştir. Proje ile, Federal Almanya'da faaliyet gösteren Türk spor kulüplerinin, özellikle Alman-Türk sosyal ağlarının oluşumuna, istikrarına ve değişimine sağladıkları katkılar 9 farklı model üzerinden gösterilmiştir. Bunlar:

- Döngüsel göç kalıpları,
- Ulus-ötesi ağlar,
- Multilokal diaspora yapıları,
- Türkiye'de yerel ve bölgesel kimlikler,
- Almanya'da yerel ve bölgesel kimlikler,
- Çoklu kimlik biçimleri,
- Kültürel melezleşme süreçleri

- Tarafsız/nötr ve çift anlamlı kodlara geçiş

Nitel yöntem kullanılarak gerçekleştirilen projede 15 farklı spor kulübünden 25 temsilci ile 21 adet bireysel ve grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Bunların yanı sıra altı spor derneğinin çalışanları (örneğin entegrasyon görevlileri, hakemler ve spor yargıçları) ve gazeteciler ve bilim adamlarından oluşan 15 uzmanla da görüşmeler yapılmıştır. Araştırılan spor kulüpleri Türk kökenli göçmenler tarafından kurulan, yönetilen kulüplerden oluşmuştur.

Bu çalışmada Türkiye veya Almanya doğumlu Türk göçmenlerin Almanya’da kurdukları spor kulüplerinde kendi kendilerine örgütlenmeleri, göç araştırmalarında ulus-ötecilik yaklaşımı açısından ele alınmıştır. Bu anlamda Almanya'daki bazı Türk spor kulüpleri, kulüp kimlikleri, kulüp kültürleri veya işbirlikçi ilişkileri temelinde ulus-öteciliğin bir biçimi veya ifadesi olarak da değerlendirilmiştir.

Döngüsel göç kalıpları açısından bakıldığında Almanya’da kurulan ve (yarı)profesyonel alanda aktif olan Türk spor kulüpleri Türkiye’deki spor kulüpleri ile oyuncu sirkülasyonu sağlayarak bu döngüsel göç oluşumuna olanak sağlamışlardır. Almanya ile Türkiye arasında farklı platformlarda kurulan **ulus-ötesi ağlar** sayesinde Almanya’daki spor kulüplerinden Türkiye Süper Ligine veya diğer liglere sporcu yetiştirilerek transferleri sağlanmıştır (Vertovec, 1999). Almanya’da aktif olan bu Türk spor kulüpleri sadece Türkiye ile değil, Belçika, Fransa, Hollanda gibi ülkelerde aktif Türk spor kulüpleri ile de **multilokal diaspora ağları** oluşturmaları onların uluslar-ötesi ağlar kurduklarının açık göstergeleri olmuştur (Abadan-Unat, 2005). Diğer yandan kurulan bu spor kulüplerinin isimlerine bakıldığında (SV Mardin Sulingen, SKG Karadeniz Wiesbaden, FC Munzur Offenbach, Anadoluspor Ramsbeck, Anadolu Türk Spor Neunkirchen, Efesspor Gießen, Dersimspor Hamburg, FC Yeşilyurt Berlin, FC Camlica Gençlik) ulusal kimlik sembollerin ötesinde menşe ülkesindeki **bölgesel kimliklerin** ön plana çıktığı görülmüştür (Cyrus, 2000). Aynı şekilde Almanya’da da ulusal kimlik sembolleri yerine, **yaşanan şehre veya eyalete özgü kimlikleri** ön plana çıkararak ulusal bir sınıflamadan sıyrılarak ulus-ötesi bir niteliğe büründükleri görülmüştür (Stahl, 2011).

Ulus-ötesi göçle bağlantılı olarak tartışılan bir diğer nokta, etnik veya ulusal kategorilerin ötesine geçen çoklu kimliklerin oluşumu olmuştur. Almanya'daki bazı Türk spor kulüplerinin isimleri veya sembolleri ne sadece menşe ülkeye ait kimlik sembollerini ne de sadece Almanya’ya ait kimlik sembollerini içermemiştir. Onun yerine hem Türkiye’ye hem de Almanya’ya aidiyeti vurgulayan isim ve semboller kullanılmıştır. Bu da yine ulus-ötesi çoklu

kimlik biçimlerinin oluşumunu ortaya koymaktadır (Fürstenau ve Niedrig, 2007).

Açıklanan çoklu kimlik tanımlamaları, Alman ve Türk kültürlerinin bileşenlerinin karıştırıldığı veya birleştirildiği kültürel **hibridizasyon/melezleşme süreçleriyle** ilgili olmuştur (Ha, 1999). Çünkü bazı Türk spor kulüplerinin spor faaliyetlerinde Alman spor kültürünün unsurları Türkiye'den getirilen kültürel öğelerle birleştirilmiştir. Örneğin Türk Spor Kulüpleri, Alman spor kulüplerinin sezon başı veya sonunda yaptıkları kutlamaları veya Noel kutlamaları gibi Almanlara özgü şenlikleri, kendi menşe ülke festival gelenekleri ile kombine ederek gerçekleştirmişlerdir. Yine Kulüp isimlerine bakıldığında menşe ve göç edilen ülkeye ait isimlerin kullanılması veya spor karşılaşmalarında Türk sporcuların bazen Türkçe bazen de Almanca konuşmaları tarafsız/nötr ve çift anlamlı kodlara geçiş örnekleri olarak gösterilmiştir (Stahl, 2011).

Projeden elde edilen sonuçlar bakıldığında:

- Almanya'daki Türk spor kulüplerinde kendini gösteren ve üretilen kimlik inşaları çok farklı örüntüler arz etmektedir.
- Bir yandan, ulusal kategorileri vurgulayan ve geliştiren Türkiye ile diaspora-milliyetçi özdeşleşme, pek çok kulüp için vazgeçilmezdir. Öte yandan, ulusal aidiyet sembolleri, ulus-ötesi atıfları ön plana çıkararak, kulüpler tarafından farklı derecelerde göreceleştirilmiş, zayıflatılmış, aşılmıştır.
- Bununla birlikte, ilk bakışta çelişkili görünseler de ulusal ve ulus-ötesi model hiçbir şekilde birbirini reddetmediği görülmüştür. Çünkü birçok kulüp aynı anda diaspora-milliyetçi ve ulus-ötesi özelliklere sahiptirler. Genellikle her iki toplumun bir parçası olduklarını vurgulamışlardır.
- Genellikle apolitik karakterlerinden ve doğrudan etno-spesifik olmayan, birincil amacı spor olan bu kulüpler diğer göçmen örgütlerinden, toplumsal yapıya uyum ve ulus-ötesi bir kimlik oluşturma açısından farklılık göstermişlerdir.

Sonuç

Göçün sadece coğrafi anlamda bir yer değişiminden ibaret olmadığı uzun süreçli göç tecrübelerinden elde edilen verilerle daha net anlaşılmaktadır. Göçün, gerek menşe ülke ile göç alan ülkeyi, gerekse göçmenlerin kendilerini bu iki ulusal alanlardaki insanlar ve kurumlar ile etkileşime sürüklediği bir gerçektir. Fakat zamanla göç eden nesiller teknolojik gelişmelerin sağladığı imkanlardan yararlanarak iki ülke arasında gerçekleştirdikleri hızlı ve yoğun akışlarla

göç olgusunu ulusal sınırlar ötesinde çok daha geniş kapsamlı bir hareketliliğe dönüştürmüştür. Bu nedenle, göç olgusuna geleneksel göç kuramlarından farklı yaklaşarak göçmenlerin aralarındaki ağlara, onların gerçekleştirdikleri, siyasal ve sosyoekonomik etkinliklere ve böylece kendi toplumsal alanlarını kurma biçimlerine odaklanan ulus-ötesi göç yaklaşımları, “göçmeni bir özne olarak doğru konumlandırmamız açısından önemlidirler. Bu anlamda ulus-ötesi göçmenler, sahip oldukları yerel, bölgesel, ulusal ve ulus-ötesi niteliklerle hem menşe hem de hedef ülkelerin sadece iktisadi değil aynı zamanda siyasal ve sosyoekonomik gelişiminde de kilit rol oynamaktadırlar. Bunu gerçekleştirirken kullandıkları en önemli araçlar ise kurdukları ve sürdürdükleri ulus-ötesi sosyoekonomik ağlardır.

Türk-Alman göç sürecine; Almanya'nın, Türkiye'nin en önemli ticari ortağı olması, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde yapıcı rol oynaması, iki ülkenin aralarında kurdukları sosyoekonomik inovasyon ağları ile ekonomik ve toplumsal gelişimlerine dinamizm katmaları gibi açılardan bakıldığında, bu ulus-ötesi göçmenlerin ve kurdukları ağların önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Türkiye'deki göç çalışmalarında henüz yeterli ilgiyi göremeyen ulus-ötesi göçmenlerin ve kurdukları sosyoekonomik ağların özellikle menşe ve hedef ülkenin sosyoekonomik kalkınması açısından öneminin daha iyi anlaşılması bu alanla ilgili yapılacak kapsamlı nitel ve nicel çalışmaların artması ile mümkün olacaktır.

Kaynakça

Abadan-Unat, N. (2005): *Migration ohne Ende: Vom Gastarbeiter zum Eurotürken*. Berlin: Parabolis

Akbaş, E. (2010). *Berlin'de yaşayan Türk toplumu arasındaki dayanışma ilişkileri ve sosyal hizmetlerin sivil oluşumu*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Al-Ali, N., Black, R., Koser, K. (2001). *The limits to 'transnationalism': Bosnian and Eritrean refugees in Europe as emerging transnational communities*. *Ethnic and Racial Studies*, 24(4), 578-600. DOI: 10.1080/01419870120049798.

Alkan, M. N. (2012), Transmigranten als eine Bereicherung in den deutsch-türkischen Wissenschaftsbeziehungen, Esen E, Gümüş B (Hrsg.), *Deutschland und die Türkei*. Band I. Aktuelle Aspekte Deutsch-Türkischer Wissenschaftskooperation, 169-180

Alman-Türk Ticaret ve Sanayi Odası (AHK) [The German-Turkish Chamber of Industry and Commerce]. (2015). *Germany Trade and Invest (GTAI) Wirtschaftsbericht Türkei 2015*

€ [GTAI economic report Turkey] [online]. Accessed July 16, 2015, <http://www.dtr-ihk.de/landesinfo/wirtschaftsberichte/gtai-wirtschaftsbericht-tuerkei-2015/> Erişim Tarihi: 02.01.2022

Auswärtiges Amt [Federal Foreign Office]. (2015). *Beziehungen zu Deutschland [Relations to Germany]* [online]. Accessed July 16, 2015, from http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Startseite_node.html. Erişim Tarihi: 02.01.2022

Avcı, G., & Kirisci, K. (2008). *Turkey's immigration and emigration dilemmas at the gate of the European Union*. In S. Castles & R. D. Wise (Eds.), *Migration and development: Perspectives from the South* (203–251). Geneva: IOM.

Basch, L., Glick Schiller, N., Szanton-Blanc C. (1994). *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States*, Langhorne, PA: Gordon and Breach.

Castles, S., Miller M. J. (1993). *The Age of Migration*. 1st Edition International Population Movements in the Modern World. London: Macmillan.

Cyrus, N. (2000). *Mobile Migrationsmuster. Zuwanderung aus Polen in die Bundesrepublik*

Deutschland. In: Berliner Debatte - Initial. Heft 516: 95-103.

Çağlar, A.S. (2001) “Constraining metaphors and the transnationalisation of spaces in Berlin”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27(4), 601-613. DOI: 10.1080/13691830120090403

Ebner, A., & Wösten, B. (2013). *Transnationales Unternehmertum in Frankfurt am Main: Profile, Bedingungen und Handlungspotentiale*.

Escobar, A., Hailbronner, K., Martin, P., & Meza, L. (2006). *Migration and development: Mexico and Turkey*. *International Migration Review*, 40(3), 707–718.

Faist, T. (1999). *Developing transnational social spaces: the Turkish–German example*, In L. Pries (Ed.), *Migration and Transnational Social Spaces* Aldershot: Ashgate, (39-69).

Fürstenau, Sara/Niedrig, Heike (2007): *Transnationale Migration und Jugend*. In: Jöhler/Schmidl Thiol (2007): 109-127.

Gümüş, B. (2015). *Türkiyeli ve Almanyalı Türk Siyaset Bilimcilerinin Türk-Alman Bilimsel İlişkilerine Katkıları*. ALMANYA ve TÜRKİYE–CİLT III, 536.

Ha, Kien Nghi (1999). *Ethnizität und Migration*. Münster: Westfälisches Dampfboot.

Halm, D., & Thränhardt, D. (2009). *Der transnationale Raum Deutschland–Türkei* [Transnational space Germany—Turkey]. *ApuZ*, 39–40, 33–38.

Hartmann, D. et al. (2012): *Identifizierung und Analyse deutschtürkischer Innovationsnetzwerke: Erste Ergebnisse des TGIN-Projektes*, FZID Discussion Paper, No. 54-2012, Universität Hohenheim, Forschungszentrum Innovation und Dienstleistung (FZID), Stuttgart,

Kaya, A. (2015). *Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam Ve Entegrasyon Tartışmaları*. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 44-79.

Kivisto, P. (2001). Theorizing transnational immigration: a critical review of current efforts. *Ethnic and racial studies*, 24(4), 549-577.

Kuznetsov, Y. (2007): *Diaspora Networks and the International Migration of Skills: How Countries Can Draw on Their Talent Abroad*, WBI, Development Studies, World Bank

Levitt P (2001) *The Transnational Villagers*. Berkeley: University of California Press

Levitt, P., Glick-Schiller, N. (2004). *Conceptualizing simultaneity: A transnational social field perspective on societ*. *International Migration Review*, 38(3), 1002-1039. DOI: 10.1111/j.1747-

7379.2004.tb00227.x

Lima, A. *Transnasyonalizm: Yeni Bir Göçmen Entegrasyonu Modu. Massachusetts Üniversitesi, Boston*, 17 Eylül 2010

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J. E. (1993) *Theories of International Migration: A Review and Appraisal*. *Population and Development Review*, 19 (3), 431-466

Massey, D. S. (1999). *International migration at the dawn of the twenty-first century: The role of the state*. *Population and development review*, 25(2), 303-322.

Mayer-Ahuja, N. (2011). *Grenzen der Homogenisierung: IT-Arbeit zwischen ortsgebundener Regulierung und transnationaler Unternehmensstrategie [Limits of homogenization: IT-Labor between conventional fixed regulation and transnational corporate strategy]*. Frankfurt: Campus.

Ong, A., Nonini, D., Godley, M.R. (Eds.) (1997) *Ungrounded Empires: The Cultural Politics of Modern Chinese Transnationalism*. New York: Routledge

Özcan, E. (2017) *Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme*. *İş ve Hayat Dergisi: Ekonomi Hukuk ve Sosyal Politika*, 4, 183-215.

Özkul, D. (2012). Transnational migration research. *Sociopedia. isa*, 1-12.

Portes, A. G. (2003). *Conclusion: Theoretical convergencies and empirical evidence in the study of immigrant transnationalism*. *International Migration Review*, 37(3), 874-892. DOI: 10.1111/j.1747- 7379.2003.tb00161

Pries, L. (2005). *Configurations of geographic and societal spaces: A sociological proposal between 'methodological nationalism' and the 'spaces of flows'*. *Global Networks*, 5(2), 167-190. DOI: 10.1111/j.1471-0374.2005.00113.

Pries, L., & Sezgin, Z. (Eds.). (2012). *Cross-border migrant organizations in comparative perspective*. Houndmills: Palgrave.

Saxenian A. (2006): *The new Argonauts: Regional Advantage in a Global Economy*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006

Saxenian, A. (2005): *From Brain Drain to Brain Circulation: Transnational Communities and Regional Upgrading in India and China*, Comparative International Development, Vol.40, 35-61

Skrbiš, Z. (1999) *Long-Distance Nationalism*, Aldershot: Ashgate.

Smith MP (2005) *Transnational urbanism revisited*. Journal of Ethnic and Migration Studies 31: 235–44

Stahl, S. (2011). *Selbstorganisation von Migranten im deutschen Vereinssport: eine soziologische Annäherung*. Universitätsverlag Potsdam.

Schiller, N. G., Basch, L., & Blanc, C. S. (1995). *From immigrant to transmigrant: Theorizing transnational migration*. Anthropological quarterly, 48-63.

Sternberg, R. and Müller, C. (2007) *The New Argonauts: Their Local and International Linkages and Their Impact on Regional Growth – Empirical Evidence from Transnational Entrepreneurs Returning to Shanghai/China*, DIME WP 2.3 Workshop, Max-Planck Institute for Economics, Jena, Germany

Topçu C. (2021) *Deutsch-türkische Unternehmer: Erfolgreiche Selbstständige*. <https://www.deutschland.de> (Erişim tarihi: 05.02.2022)

Vertovec, S./Cohen, R. (Hrsg.) (1999): *Migration, Diasporas and Transnationalism*.

Cheltenham|Northampton: Edward Elgar.

Voigt-Graf, C. (2004). *Towards a geography of transnational spaces: Indian transnational communities in Australia*. Global Networks, 4(1), 25–49. DOI: 10.1111/j.1471-0374.2004.00079.

Voigt-Graf, C. (2005). *The construction of transnational spaces by Indian migrants in Australia*. Journal of Ethnic and Migration Studies, 31(2), 365-384. DOI: 10.1080/1369183042000339972

Wahlbeck, O. (1999). *Kurdish Diasporas: A Comparative Study of Kurdish Refugee Communities*. London: Macmillan.

Weima, Y. (2017) *Mapping Transnationalism Research Report: Refugee Repatriation and Ongoing Transnationalisms*. Transnational Social Review, 7 (1), 113-117.